

ר' עובדיה מברטנורא

בעובדי כוכבים: כל שהוא נידר ונידב מקבלין מידם. דתניא [מנחות עג] איש איש, לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. ואין לי אלא עולה כדכתיב (ויקרא כ"ב) אשר יקריבו לה' עולה, שלמים מנין, תלמוד לומר לכל נדריהם. מנין לרבות העופות והמנחות היין והלבונה והעצים, תלמוד לומר לכל נדריהם ולכל נדבותם: וכן הוא מפורש על ידי עזרא. כשרצו הכותים לסייען ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לאלהיכם, מה השיבו להם, לא לכם ולנו לבנות בית בשותפות לאלהינו, ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים: ו קלבון. קל בון. כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין על מחצית השקל להכריע ביניהם: השוקל ע"י אשה [כו'] פטור. כגון שהלוה להם, דכיון דפטורים הן לא מחייבי בקלבון. ואי לא הלוה להם אלא שפורע בשבילם, אפילו שוקל בשביל בר חיובא פטור מן הקלבון כדלקמן: אם שקל על ידו ועל יד חברו. בשהלוה מיירי, ושוקל שקל שלם מחצית השקל בשבילו ומחצית השקל שמלוה לחבירו: חייב קלבון אחד. דסבר, הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה

זו הפלל: כל שנדר ונדב למזבח - מקבלין מידו, כל שאין נדר ונדב למזבח, אף על פי שנידר לבדק הבית - אין מקבלין מידו. וכן הוא מפורש על ידי עזרא, שנאמר (עזרא ד, ג): "לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו" מכאן שאין מקבלים מהם דבר שיש בו שותפות עם הציבור:

תוספת ה"קלבון" על מחצית השקל

משנה ו

ואלו המנויים להלן שחייבין בקלבון - תוספת מטבע על מחצית השקל⁷: לויים וישראלים וגרים ועבדים משחררים שכל אלו חייבים לשקול ואף ממשכנים אותם עליהם, הלכך חייבים בקלבון, אבל לא כהנים שאף על פי שחייבים במחצית השקל, הואיל ואין ממשכנים אותם אינם חייבים בתוספת קלבון, ונשים ועבדים וקטנים אינם מוסיפים קלבון.

השוקל שקל שלם, חציו עבור עצמו וחציו על ידי - בשביל פהו, או על ידי - בשביל אשה, או על ידי עבד, או על ידי קטן כלומר נתן שקל שלם, מחציתו בשבילו ומחציתו בשביל אחד מאלו שהם פטורים מהקלבון - פטור מן הקלבון.

ואם שקל שקל שלם על ידו ועל יד חברו - עבורו ועבור חברו, וכגון שהלווהו מחצית השקל, הרי זה חייב בקלבון אחד כעמלה על הפריטה שהיו נותנים לשולחני. רבי מאיר אומר: שני קלבונות.

ביאורים והרחבות

7. פירוש: קלבון הוא מלשון קל בון, כלומר דבר קל ומועט שמוסיפין כעמלה על מחצית השקל. ונחלקו רבי מאיר וחכמים במשנתנו מתי נותנים את הקלבון. רבי מאיר סובר, שחייב כל אדם להוסיף קלבון על מחצית השקל. וחכמים סוברים, שכאשר אדם נותן מחצית השקל במטבע אחד למקדש, אין הוא חייב בקלבון, שכל הנותן מחצית השקל הקצוב בתורה פטור מן הקלבון, שנאמר: "זה יתנו" - כזה ולא יותר. אבל כאשר שני בני אדם נותנים שקל עבור שניהם, הואיל והיו צריכים להוסיף קלבון לשולחני לפרוט את השקל לשני חצאי שקלים, יש עליהם להוסיף קלבון למקדש.

הַנּוֹתֵן לגזבר של הקדש **סָלַע** שהוא שקל של תורה, עבור מחצית השקל לחובתו **וְנוֹטֵל שֶׁקֶל** שהוא מחצית השקל של תורה, כעודף - **חַיֵּב שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת**⁸:

משנה ז

הַשּׁוֹקֵל עַל יְדֵי עֲנִי - בשביל עני, שנתן שקל שלם, מחציתו בשבילו, ומחציתו בשביל עני בתורת מתנה, **וְעַל יְדֵי** - בשביל **שְׁכֵנוֹ, וְעַל יְדֵי בֶן עִירוֹ** - **פְּטוּר** מן הקלבון, שהואיל והוא נותן מתנה לא חייבוהו להוסיף קלבון. **וְאִם הֶלְאָם** - **חַיֵּב** בקלבון. **הָאֵחִין וְהַשְּׂתָפוּיִן** כלומר, האחים שחלקו ירושת אביהם, ואחר כך נשתתפו והם כשותפים **שְׁחֵיבִין בְּקְלָבוֹן** - כאשר מביאים שקל שלם עבור שניהם - **פְּטוּרִין** הם **מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה** כדין השותפים, שנאמר (במדבר יח, טו): "יְהִיֶּה לָּךְ"⁹. **וְכִשְׁחֵיבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה** דהיינו כשלא חלקו בירושה עדיין, ונחשבים הנכסים כאילו הם ברשות אביהם וחייבים במעשר בהמה - **פְּטוּרִין מִן הַקְּלָבוֹן** כדין אב ששוקל בשביל בנו שפטור מקלבון.

וְכַמָּה הוּא קְלָבוֹן שחייבים להוסיף לשקל? **מְעָה פְּסָף, דְּבָרֵי רַבִּי מְאִיר. וְחֻכְמַיִם אוֹמְרִים: חֲצִי** מעה כסף:

ר' עובדיה מברטנורא פטור מן הקלבון, דכתיב זה יתנו, כזה יתנו ולא יותר. וב' ששקלו שקל שלם אין נותנין אלא קלבון אחד: ר' מאיר אומר שני קלבונות. ר"מ סבר השוקל מחצית השקל חייב בקלבון, הלכך שנים ששקלו שקל שלם חייבין ב' קלבונות. ואין הלכה כר"מ: הנותן סלע. דהיינו שקל שלם לשולחני של הקדש, ונוטל ממנו מחציתו שנשאר לו ממנו. ושקל האמור כאן היינו מחצית השקל: נותן ב' קלבונות. בהא מודה ת"ק דנותן ב' קלבונות, אחד קלבון להכרע מחצית השקל שהוא נוטל מן ההקדש, ואחד דכיון שלא שקל מחצית השקל כמו שקצוב בתורה נתחייב בקלבון: ז השוקל ע"י עני. בשביל עני: פטור. כיון שנותן להם במתנה: האחין השותפין שחייבין בקלבון. אחים שהם שותפים שחלקו וחזרו ונשתתפו שאז הן חייבין בקלבון כשאר שני אנשים ששקלו סלעים: פטורים ממעשר בהמה. כל הבהמות הנולדות להם כל ימי שותפותן אינן צריכין לעשרן,

ביאורים והרחבות

8. כאן גם תנא קמא מודה שחייב שני קלבונות, אחד על כך ששקל סלע למקדש שאינו המטבע הקצוב בתורה למחצית השקל, ואחד על כך שנוטל מההקדש עודף שקל מהסלע שנתן, ונמצא שהיו כאן שני חילופים, לכן חייב שני קלבונות.
9. פירוש: אחים שהם שותפים בירושה שנפלה להם מאביהם, שחלקו בנכסים שירשו וחזרו ונשתתפו, שאז חייבים הם בקלבון כשאר שני אנשים ששקלו סלעים, דינם שהם פטורים ממעשר בהמה, כלומר, אינם חייבים להפריש מעשר מהבהמות הנולדות בעדרם המשותף,

פרק שני

דין בני העיר שאספו מחצית השקל למקדש

משנה א

בני העיר שגבו את השקלים ורוצים להעלותם למקדש, **מְצַרְפִּין** - רשאים להחליף **שְׁקָלִים לְדַרְבֻּנֹת** - מטבעות זהב (דרכון = 2 סלעים), **מִפְּנֵי מִשְׁוֵי הַדֶּרֶךְ** - להקל עליהם בדרך.

כָּשֶׁם שֶׁהֵיוּ שׁוֹפְרוֹת - קופות בצורת שופרות¹⁰, בהן נתנו את השקלים **בְּמִקְדָּשׁ**, כִּךְ הָיוּ שׁוֹפְרוֹת **בְּמִדְיָנָה** שבהן היו אוספים את השקלים לשלחם למקדש.

בְּנֵי הָעִיר שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן על ידי שליח למקדש **וְנִגְנְבוּ** השקלים מיד השליח **אוֹ שֶׁאָבְדוּ** לו, הדין כך: **אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה** קודם שנגנבו או אבדו, כלומר, אם כבר הפרישו את "תרומת הלשכה", שמהם יקנו קרבנות הציבור, והיו רגילים לתרום על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק הקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו - **נִשְׁבָּעִין** השליחים **לְגִזְבָּרִים** שלא פשעו¹¹, ופטורים בני

ר' עובדיה מברטנורא

ב א מצרפין שקלים לדרבנות. בני העיר שקבצו שקליהם יכולים להחליפם בדרבנות. והוא מטבע של זהב כדכתיב בעזרא דרכמוני זהב, להקל מעליהם משאוי הדרך: שופרות. תיבות שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום. כההיא דכתיב ביהודע (מלכים ב' י"ב) ויעשו ארון אחד ויתנהו בהיכל וכו' ויקוב חור בדלתו. והיו עומדים בעזרה, וכל אחד מביא שקלו ונותן בו: כך היו במדינה. בירושלים. ולדברי רמב"ם בשאר ערי ישראל: בני העיר ששלחו שקליהם. ביד שליח להוליכם ללשכה: אם נתרמה התרומה. שהיו רגילים לתרום מהקופות לצורך הקרבנות. והיו תורמים על הגבוי ועל העתיד לגבות כדי שיהיה חלק בקרבנות אף לאותם שעדיין לא שקלו: נשבעין. השלוחים: לגזברים.

דהואיל ונתרמה תרומה על המעות הללו קודם שנאבדו הרי נעשו כאילו היו ברשות הגזברים משעה שנתרמה תרומה עליהן, וכשנגנבו או אבדו ברשות הגזברים נגנבו או אבדו, הלכך נשבעים השלוחים לגזברים ונפטרים. ואע"ג דאין נשבעין על ההקדשות, שבועה זו תקנת חכמים היא כדי

ביאורים והרחבות

שכן דינם כדין שותפים שעדרם פטור ממעשר בהמה, כדגרסינן בבכורות (נו, ב): "היה לך" - ולא של שותפות. פירש"י: דמשמע המיוחד לך אתה נותן מעשר, ולא של שותפות.

10. **פירוש:** שופרות הן תיבות שבהם מכניסים את השקלים, שפיהן צר למעלה כעין שופר שפיו צר מלמעלה והולך ומרחיב, כדי שלא יוכלו ליטול מהן כלום.

11. בגמרא בבא מציעא (נח, א) מוכח ממשנה זו ששומר חינם חייב שבועה אף כשהיה שומר על הקדש, וממילא קשה על המשנה בבבא מציעא (ד, ט) דתנן: "שומר חינם אינו נשבע על ההקדשות". ותרצו שם בשני אופנים: במשנתנו מדובר בשומר שכר, ואע"פ שחייב בגניבה ואבידה, כאן מדובר שנגנבו או אבדו ממנו באונס, כגון שלקחום ליסטים מזויין.

תירוץ שני הוא שאכן מדובר כאן בשומר חינם, והוא פטור משבועה, אלא אמר רבי אלעזר: שבועה זו תקנת חכמים היא, שלא יהיו בני אדם מזלזלים בהקדשות.